

PERTSONA ETA LURRALDE ESKUBIDEAK

IRLANDAN. EMAITZAK

EGOERA.

Gaur Irlandari buruz hitzegingo dugu, beraien hitzetan EIRE deitzen denaz alegia.

Irlandan dakizuenez bi hizkuntza daude eta biak dira ofizialak; ingelesa eta gaelikoa, nahiz eta azken izen hau beraiei asko gustatu ez. Zergatik? Gaeliko hizkuntza Eskozian ere hitzegiten delako eta, nahiago dute irlandesa deitzea. Halere, linguistikan gaelikoa deritza eta are gehiago, euren buruari GAEL deitzen diote. Eta hau esanik bego horrela.

Hizkuntza zeltikoa da (ikus mapa), indoeuropearraren adar bat. Hizkuntza zeltikoak aspaldi batean hitzegiten ziren Europako zati handi batean, hortik dator hain zuzen zeltiberoak Espainian, Frantziako galesak ere zeltikoak ziren eta Suitzan eta Alpeetako zati batean ere zeltikoak ziren.

Beraz, guzti hau erromatarren garaian galdu zen, hau da, Kristoren garaiko mende haietan. Eta mende hauetan gelditu zaizkien adarrak oso txikiak dira, hala nola, batetik, Britainiako BREIZH hizkuntza, Kornualles deiturikoa bestea, gero Cymru edota Galeskoa eta, Alba edota Eskozia ondoko uharte txiki bat Man deiturikoa eta azkenik, Eire edo Irlandakoa. Beraz, horiek dira herri zeltikoak.

Hizkuntza aldetik beti gauza bera gertatzen da leku guztietan, hots, egingo bagenu halako azpi-sailkapena, horrela geldituko litzateke: BREIZH, KORNUALLES, eta CYMRU, hauek talde bat osatuko lukete Hegoaldeko Zeltikoa deiturikoa eta bestea, EIREkoa izango litzateke edota, Iparraldeko Zeltikoa.

The Gaels 1971

HIZKUNTZ EGOERA.

Hemengo egoera oso dramatikoa da, ikusiko dugun bezala. Azkeneko KORNIKOek (hau da Kornuallesen) XVIII mendean hitzegiten omen zuten. Cymruera da ondoan dagoen hizkuntza zeltikoa une honetan, Galesko hizkuntza, beraz. Eta Eskoziakoaz aldiz, inork ez daki zer esan une honetan; diotenez, uharteetan oraindik ere hitzegiten eta irakurtzen dutela, baina denak elebidunak dira eta arrantzale zaharrak izateaz gain, egoera ekonomiko eskasekoak, eta % lek dakiela ateratzen denez, Eskoziakoa bukatutzat eman daiteke.

Man-en ere gaelikoa hitzegiten zuten azkenekoen grabazioak duela 40 urte eginikoak dira eta orain jada, ez da hitzegiten.

Irlandan ere gaelikoa bukatzen ari da eta Britainian % 12 gelditzen omen dira breizhiera hitzegiten dutenak.

EIRE-ko (IRLANDA) HIZKUNTZ EGOERA.

Irlandan beraz, gaelikoa eta ingelesa ditugu 1937 geroztik ofizialkideak.

1922an Independentzia lortu zutenean automatikoki gaelikoa izendatu zuten hizkuntz ofizialtzat, baina, 1937an ikusirik ez zihoala gauza hain ongi, bi hizkuntzak ofizialkideak izendatu zituzten eta orain azkenean, **gaelikoa da lehenengo hizkuntza nazionala**, baina hala ere, ez dute ezer konpondu, arazoa ez baita definizioarena, jokabide mailakoa baizik.

Hori hobeto ulertzeko zifra batzu ikusiko ditugu: Irlandak lau zati nagusi ditu; ULS-TER, LEINSTER (LAIGHIN), CON-NACHT eta MUNSTER (AN MUMHA).

Ipar Irlandak 13.600 Km². ditu eta Hego Irlandak aldiz, 70.300 Km²., beraz, Euskal

Herria lau bider gehiago hedaduraz, zabalera.

Ipar Irlanda Ulsterko zati bat da, (bederatziz zatiz osaturik bait dago), eta horietatik seik osatzen duten Ulster ofiziala; horiek dira ofizialki Britainia Handiaren menpean daudenak, nahiz eta beste hiru zatiak ere Ulster osatzen duten.

Populazio aldetik, 1.498.000 dira Ulsterren bizi direnak, beraz, haxe litzateke lehenengo konstatazio garrantzitsu bat; askoz ere jende gehiago dago Ulsterren Irlanda askatuan baino, hau da, % 40 biztanle km². bakoitzeko Ulsterren eta % 10 biztanle Irlanda askatuan.

Diferentzia izugarria da, eta ekonomikoki ere horrelako zerbait nabaritzen da; populazio handia bizi den lekua aberatsa da eta jende gutxien bizi dena, aldiz, oso pobrea.

Eta hori aspalditik datorren fenomeno da. 1840ean izan zen gosete famatu hura zela medio, Irlandako mendebaldekoek batipat, ihes egin zuten gehienek Ameriketara eta hain zuzen gaelikoak ziren, hortaz, gosetea zela medio Irlanda, askoz ere ingelesago bilakatu zen.

Beraz, ingelesez hitzegiten den parte aberatsena da, eta mendebaldekoa berriz, hizkuntza gorde duena pobreena eta katolikoa.

Orduan, hori esan ondoren, goazen ikustera hizkuntza aldetik, nola dagoen; Bi data besterik ez ditugu emango, 1891 batetik, eta 1921 (Irlandaren askatasuneko) bestetik; eta goazen ikustera zenbat jendek hitzegiten zuen gaelikoz, zenbat jende zen elebiduna, eta zenbat jende zen ingelesez hutsa, hara hemen hurrenez-hurren: (0), (% 7) eta (% 93), ordenaren arabera.

Beraz, hori jada, 1° konstatazio garrantzitsua hain zuzen ere, 1891ean hasia zen mogimendua jada gogortzen, zeren eta, 1893an sortu bait zen "Liga Zeltika" deiturikoa, eta hortik aurrera sortuko da, I.R.A izango zena. Beraz, joan den mende

bukaeran gauzak gogortzen hasi ziren, 192lean askatasuna lortu zuten arte. Orduan ikus daitekeenez, gaeliko hutsa hitzegiten zuen jenderik apenas zegoen jadanik, joan den mende bukaeran alegia. Elebidunak gu baino gutxiago ziren (Euskal Herrian, % 23-24 !!) eta ingeles hutsak aldiz, ia gehienak. Beraz, askatasuna lortu zutenerako ia ez zegoen elebakarrik (% 4`5 besterik ez).

(Jakina, Israel-en gutxiago ziren, esango du norbaitek! Baina israeldarren arazoa oso gauza desberdina da, juduak herri espeziala da, kategoria aldetik, erlijio arazoa dago,... juduen kasua berezia da, hori ezin da ukatu eta Israelgo kasuak ez du balio guretzako).

Eta geroztik mapetan begiratzen badugu ikus dezakegu geroz eta estuagotzen joan direla, jende hori zaharra, pobrea eta erlijio aldetik katolikoak... Ez dugu esango hori akats bat denik baina, gaelikoa beti jende horrekin,(txirotasunarekin, atzerakoitasunarekin...), loturik egon da eta soziologikoki zeresan handia du irlandesentzat, non gaelikoa beti jende pobreen eta leku atzeratuetan mintzatzen den hizkuntza bezala ikusiko bait dute.

Eta adibide triste baina famatu bat aipatzez gero bada, James JOYCE idazle famatuak ingelesez idaztez aparte, irlandesari buruz hitzegiterakoan beti adarra jotzeko izaten zen. (Horretan Pio BAROJA bezala zen, zeren eta euskaraz idatzi zutenean, aski duzue ikustea konturatzeko analfabetoa zela euskalduna izanik!) Beno bada, garai hartan idazle gehienak horrelakoak ziren.

Gauzak horrela 192lean askatasuna lortu zutenean gaelikoa hizkuntza ofiziala izendatu eta eskolan sartu zuten, pentsatuz gaelikoa irakatsiz jendeak abertzaletasunagatik ikasi eta gero hitzegingo zuela. Jakina, jendeak ikasi zuen (eta du) gaelikoa baina latina bezala, asignatura gisa. Orduan estatistikekin zer gertatzen da? Badirudi goraka dihoala (asignaturan bila-

katzean Batxileratoko titulua lortzeko 1973 arte nahi eta nahiezkoa zen gaelikozko diplona edukitzea eta jendeak hori aprobatauatik ez zuen hitzegiten kalean) baina ez da egia, hizkuntz-diploma aldetik neur-tuta izan zelako.

ORAINGO HIZKUNTZ EGOERA.

Azkeneko datuen arabera, ofizialki eta teorikoki gaelikoz hitzegiten diren zazpi eskualde daude gutxi gora behera, 55.000 lagunez osatuak eta hauei erantsi beharko genieke, diplomaz gaelikoz omen dakitenak.

(LIGA ZELTIKAKo idazkaria Donostian izan zenean eta galdetu ondoren, esan zigun une honetan 30.000 edo izango direla benetan familia bidez jaso eta natural samar hitzegiten dutenak eta, Irlandan gaur egun 3.000.000 baldin badira, bada, % lek, egiten duela esan daiteke).

Ikus daitekeenez, ez doa inondik ere goraka, beheraka baizik. Eginahalak eginagatik ere, ingelesak gaelikoa asimilatu egin du .

Hala nola; Eskualde linguistiko hauetako populazioa finkotzea erabaki zuten, hortarako industria txikiak muntatuz lanpostuak sortarazteko, etab., baina hizkuntza esijentzia ez zenez, industriak muntatu ziren baina ingelesa zabaltzeko tresna bezala eta ez gaelikoaren alde, hasieran pentsatu bezala.

Beste xehetasun bat aipatzekotan adibidez; askatasuna lortu zutenean hango abertzale zenbaitek pentsatu zuen eskualde linguistiko bat muntatzea Dublin (Baile Atha Cliath) inguruan, eta 1927an edo, 122 familia joan ziren beren borondatez bertan bizitzera, eskualde gaeliko artifizial bat muntatzeko asmoz, baina, zer gertatu zaie? ingelesak asimilatu egin dituela, ezertxo ere lortu gabe.

Eskolari buruz ere zerbait esan dezakegu;

Askatasuna lortu zutenean, irlandesek pentsatu zuten soluzioa Eskolan zegoela, eta Eskolan bakarrik ia-ia, zeren eta, beste gauzetan ez bait zuten hainbesteko ahaleginik egin.

Beraz, gaeliko hutsezko eskolak jarri ziren eta hemengo B ereduoen antzekoak beste batzu, eta esan daiteke 1940 arte bi eskola moetak ugalduz eta goraka joan zirela, baina data horiez gero, beheraka hasi eta gaur egun likidaziora doaz, orain ikusiko dugun bezala, askatasuna lortu eta lehenengo hamarkadan, hau da:

1930ean— 228 eskola, % 4

1940ean— 623 eskola, % 12 (punturik goren)

1950ean 523 eskola, % 11

1960ean 420 eskola, % 9

1970ean 251 eskola, % 6

1979an 160 eskola, % 3

Hortaz aparte, 6 Irakasle-Eskola ere muntatu ziren eta bazirudien gauzak gorantz joango zirela eta indar handiz hasi baziren ere, gerla denboran batipat, beheruntz abiatu ziren, likidaziora iritsi arte. Argi eta garbi utzi behar baita, gelditzen diren 160 eskola horietatik, 137 eskola eskualde gaeliko horietan kokaturik daudela, hots, hizkuntzak oraindik bizirik dirauen lekuetan alegia. Beraz, gaelikoa hitzegiten ez den lekuetan 23 eskola besterik ez daude; hor ikusten da zernolako errekupeazio borondatea dagoen, batere ez!.

Beste maila bateko zifrak ikusiko ditugu orain; Bi asignatura gaelikoz ematen dituzten eskoletakoak, esate baterako:

1937an; % 28'8 (hau da gehiengoa)

1947an; % 25'5

1957an; % 16'5

1967an; % 9

1977an; % 4'9

Beraz, gure "B ereduoen" antzeko eskolak ere likidatze bidean doaz, hots, desgertzera.

Lizeo mailan ere egoera hau da:

1960-61ean; 523 eskoletatik 236 eskoletan

1968-69an; 598 " 132 "

1978-79an; 530 " 22 "

Hemen ere fenomeno berbera agertzen zaigu, "Post Primario" hauetan ere likidazioa gainean dutela.

Benoa, nik uste dut datu hauekin gauzak argi baino argiago ikus daitezkeela ezta? Irlandako hizkuntza likidatzeaz dago eta esan daiteke horrenak egin duela.

Baita ere hemen aipagarriak dira agertu ziren bi dekretu garrantzitsu. Batetik, 1968an sortu zen **Hizkuntza Askatasunaren aldeko mugimendua**. Esan beharrik ez dago anglofonoek ateratakoa zela; inposaketaren aurka..., askatasuna utzi behar da, ez da inposatu behar hizkuntza etab. ..., esanez.

Dublin inguruan sorturiko mugimendu honek berehala ekarri zuen ondorio politiko bat: 1973ko Otsailean erabaki zen Batxilerato titulua lortzeko ordurarte beharrezkoa zen gaelikozko Diploma kentzea. Zergatik? Inposaketa omen. eta taktikoki ez zela ona, kontrako jarrerak sortarazten zituenaren aitzakiaz, libertatea utzi behar zela, eta harrezkerok, ikus dezakegun ondorioa dugu, askatasunaren izenean,...

Bestetik, beste Dekretua piska bat berantago atera zuten; 1974ko Urrian eta hona zer zioen: **Estatuko funtzionario izateko eskatzen zen gaelikoa ezagutzen zuenaren Diploma, ez zela beharrezkoa eta hau ere kendu egin zuten arrazoin berberaz.**

Orduan, bi dekretu hauek onartu zituztenetik, oraindik ere azkarrago gertatu dira galeraren fenomenoak. Ez da egia inposaketa hori kendu eta gauzak hobetu direnik.

Bestalde, eskualde gaeliko horietan 91 lanpostu ofizial edo funtzionario postuak ziren eta horietatik, 31 lagunek besterik ez zekiten gaelikoz,...

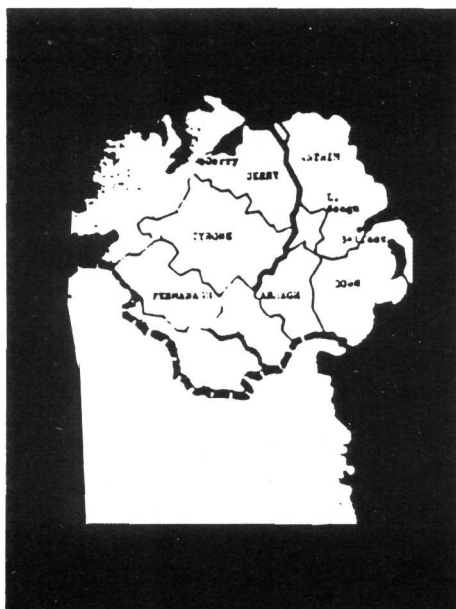
Telebista mailan ere % 4'5 erabiltzen omen,...

Hizkuntzaren batasun aldetik ere zerbait aipatu beharko dugu, Ulster, Connacht eta Munster-en, hau da, hiru zati hauetan, ugarte batzu egon dira orain arte eta ez zuten lortu, edota ez ziren ausartu, **batasuna** egiterik. Ia orain arte hirutua egon delarik. Eta gaur egun duten **batua**, hain zuzen ere, hizkuntza **galduen zegoen eskualdekoa** hartu dute (hori detaile bezala).

Beraz, Irlandan benetan (eta tris-turaz diot hau), nik uste dut liki-datuta dagoela; zeharo porrot egin dutela maila guztietan gainera, ez dute lortu Irlanda baturik, ez ekonomikoki, ez linguistikoki eta ezta sozialismo aldetik ere.

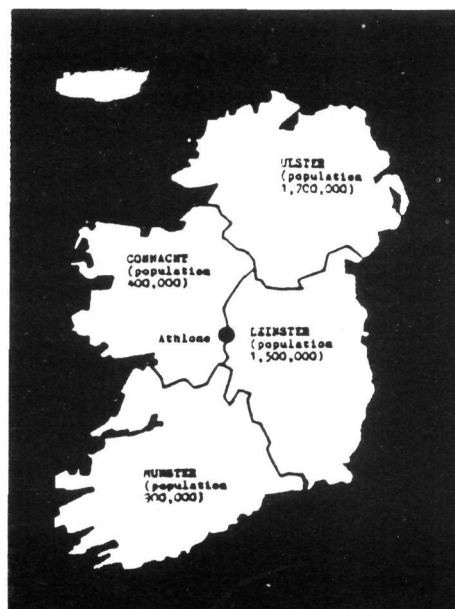
Zer ez dugun egin behar ikasteko eredugarri izan dakigula gutxi-nik!!

ULSTER

1976

EIRE

1971